

Paberki o dr. Antonu Korošcu

Že nekaj zadnjih let veliko razmišljam o tem, kako tanka je pravzaprav plast zgodovinskega spomina, na katero se naslanjata ali se bolje poskušata naslanjati slovenska družba in država. Razen redkih osamelcev, kakršni so predvsem literarni velikani, v tej plasti skoraj ni posameznikov in dogodkov iz obdobja pred drugo svetovno vojno. Usoda skupnostnega spomina na dr. Antona Korošca, ki so ga dolgo, predvsem seveda njegovi privrženci, razglašali za "voditelja slovenskega naroda", je v tem oziru morda najbolj povedna.

Čeprav je Korošec s Slovenci prehodil najpomembnejše postaje zadnjih vzdihljajev dolgega 19. stoletja in bistvene prelomnice prvega dela kratkega dvajsetega in čeprav je bil verjetno najbolj nadarjeni slovenski politik, kar se jih je moč spomniti, zanj v panteonu te družbe ni prostora. Na ravni kolektivnega spominjanja je izenačen z lokalno ali regionalno pomembnimi podjetniki in čebelarji, ki imajo pravico do pomnika in do ulice v ožji skupnosti, iz katere so izšli, osrednji slovenski prostor pa jih ne pozna. Tako je tudi Anton Korošec petinsedemdeset let po svoji smrti razmeroma dobro znan v domači občini Sv. Jurij ob Ščavnici, medtem ko so mu že v Mariboru, s katerim je bila njegova kariera kot z enim najpomembnejših Štajercev v slovenski preteklosti močno povezana, kljub drugačnim prizadevanjem nekaterih odrekli ulico, kaj šele, da bi mu privoščili spomenik.

Tako Korošec ostaja navzoč kot lokalni junak, sicer pa kot "notranji minister, ki se je posebej odlikoval z zapiranjem komunistov", človek, ki se je politično prostituiral pred beograjsko čaršijo, doma pa ljudi slepil z avtonomističnimi prizadevanji, v zadnjem času pa še kot motor protijudovske zakonodaje in menda veliki arhitekt domnevne "vnaprejšnje izdaje SLS", kot je bila stvar nedavno poimenovana.

Seveda je odrinjanje človeka takšnega formata za snovalce tankega zgodovinskega spomina Slovencev tako rekoč življenjskega pomena, zato mu je bilo vredno nameniti veliko pozornosti. Pravzaprav je v tem oziru Koroščeva usoda in razkorak med njegovo vlogo in javnim dojemanjem njegovega lika in dela precej podoben kot pri njegovem mlajšem štajerskem rojaku Jožetu Pučniku. Kam s Korošcem je namreč eno ključnih vprašanj ob soočenju z daleč najpomembnejšo dilemo

slovenske zgodovine 20. stoletja, tako za tu-kajšnjo historiografijo kot za družbeno elito. Gre za vprašanje, kako ovrednotiti usodno odločitev pozneje zmagovitih komunistov in njihovih priveskov za izjemno nasilno "pre-obrazbo narodnega značaja", če se izrazim zelo blago, sredi najhujše narodove nesreče ob okupaciji. Četudi javnost v Sloveniji tej zagati še ne pripisuje pomena, kakršnega bi mu morala in mu ga slejkoprej bo morala, se ravno tisti, ki imajo od izogibanja omenjeni dilemi največ koristi, zelo dobro zavedajo, za kako perečo stvar gre in bo šlo.

Neopravičljivo medvojno in povojno nasilje bi postalo sprejemljivejše, če bi bila revolucija res nujna za polno nacionalno emancipacijo Slovencev, kot kljub vsemu bajajo nekateri. Korošec je tako rekoč poosebljeni slovenski emancipacijski uspeh v zadnji fazi avstrijske ustavne dobe in v prvi južnoslovanski državni tvorbi. Če bi ga kot političnega voditelja postavili na mesto, ki mu gre, bi argument o "odrešilnosti" in "nujnosti" revolucije padel sam od sebe. Zato je spomin nanj dovoljen v lokalnih okvirih in pospremljen z opozarjanjem na njegovo vlogo notranjega ministra in notoričnega antisemita, v najnovejšem času pa, kot rečeno, še oplemeniten s sklicevanjem na njegov domnevni filonacizem, ki naj bi okužil celoten vrh njegove stranke in vse njegove naslednike na njenem čelu. S tem niso samo zavarovane pridobitve revolucije, marveč je pri roki še dobrodošlo zdravilo za tiste, ki bi hoteli godrnjati nad brutalnim izbrisom stare slovenske elite, češ, kaj pa naj bi jo drugega doletelo, ko pa se je že vnaprej prodala Hitlerjevemu novemu redu. Trditve, ki jih v zvezi s Korošcem ni postavljala niti povojna režimska historiografija, saj so se njeni predstavniki zavedali, da bi bile glede na njegovo siceršnjo politično biografijo že na prvi pogled izjemno čudne, so toliko bolj eksplozivne, ker utegnejo pasti na plodna tla pri o razmerah v srednji in vzhodni Evropi med drugo svetovno vojno večinoma slabo poučenih zahodnih zgodovinarjih, ki poznajo in razumejo v glavnem samo tisti

totalitarizem, s katerim so se soočila njihova okolja. Je pa Korošec za apologete revolucije neprijeten še v enem oziru, kot poglavitni izvrševalec slovenskega prehoda v južnoslovanske državne tvorbe, tako rekoč kot "oče Jugoslavije", ki ji je ostal tudi kasneje zvest.

POSTAJE IZJEMNE KARIERE

Preden nadaljujem, si je dobro osvežiti spomin na glavne postaje Koroščeve praktično štirideset let trajajoče politične kariere. Le malo časa je preživel v pastoralni dejavnosti in bil med slovenskimi duhovniki svoje dobe nedvomno bližji liberalnejšemu dojemanju duhovniškega lika, bližji Kreku, Cankarju in Finžgarju kot Opeki ali Nadrahu. V opozicijskih klopek v letih po ustanovitvi Kraljevine SHS se je sicer poigral z mislijo na mesto celjskega opata, a za kaj takega ni naletel na posluh pri lavantinskem škofu. Je pa vseskozi redno maševal, po pričevanju Ivana Ahčina večinoma vsak dan, le v drugi polovici tridesetih let zgolj ob nedeljah in praznikih. Doktorat iz teologije je opravil v nekakšnem intermecu po prvem volilnem izletu v politiko leta 1902, ko je že v znamenju umiranja slogaštva tudi na Štajerskem za deželnozborski mandat izzval liberalnejšega tekmeca Ivana Kočevarja. Ob tem je doživel enega redkih porazov. Obliž zanj je prišel z izvolitvijo v državni zbor 1906 in nato še v štajerski deželni zbor, kjer se je kmalu profiliral kot voditelj slovenske deželnozborske manjšine. Obenem je bil arhitekt nastanka katoliške stranke v slovenskem delu štajerske dežele, ki si je nadela ime Kmečka zveza in pozneje postala del Vseslovenske ljudske stranke, v kateri se je Korošec kot predstavnik Štajercev povzpел na podpredsedniško mesto.

Prvi vrhunec njegove kariere je bilo vodenje Hrvaško-slovenskega in pozneje Jugoslovanskega kluba v dunajskem državnem zboru. Kot voditelj slednjega je 30. maja 1917 prebral Majniško deklaracijo, s čimer je bil osrednji akter enega najpomembnejših simbolnih dejanj slovenskega 20. stoletja. V

znotrajstrankarskem obračunu je s pomočjo knezoškofa Jegliča skupaj s takratnim glavnim političnim zaveznikom Janezom Evangelistom Krekom na rob ali že kar čezenj porinil Ivana Šusteršiča in se zavihtel na čelo katoliškega političnega gibanja na Slovenskem, kjer je potem ostal triindvajset let, vse do smrti. Korošec je bil nedvomno osrednja osebnost slovenskega ločevanja od Habsburške monarhije, čeprav bi njegovo smer težko razglasili za premočrtno. Vsekakor ob sprejetju Majniške deklaracije osebno ni dvomil, da je njena uresničitev stvar habsburškega okvirja, in tudi pozneje je velike upe postavil na dogovor s cesarjem Karlom. Sta se pa razglasitev Majniške deklaracije za minimum slovenskih zahtev in razširitev hrvaško-slovenskega povezovanja v njej z avstrijskimi Srbi izkazala kdaj tudi za coklo. Toda zunanjepolitično razumljivi, notranjepolitično pa porazni cesarjev "nemški kurz" v prvi polovici leta 1918, neprožnost nemških nacionalcev in še zlasti odmaknjenost od resničnosti vladajočih krogov na Ogrskem, ki so vse do pozne jeseni istega leta v bistvu razmišljali v srednjeveških kategorijah, so slovenskim političnim voditeljem precej zvezali roke in vse bolj kazali k razhodu z monarhijo. Ko je bil "finis Austriae" že pred vrati, se je Korošec vnovič povzpел, najprej na vrh Narodnega sveta, nato Narodnega vijeća v Zagrebu in bil slednjič šef pod nesrečno zvezdo rojene Države SHS, v kateri pa ni prebil niti dneva. Prav njegova pot v Ženevo iskat mednarodno zaslombo za svojo državo jeseni 1918 lahko za nazaj upravičeno obvelja za njegovo največjo napako, porojeno iz pričakovanja, da bo habsburška država dokončno shirala šele pozno pozimi ali spomladi 1919. Tako je Korošec doživel hladen tuš in pomemben poraz že ob prvem trku z beograjsko čaršijo in njenimi metodami, kar je skoraj takoj razblinilo njegov optimizem glede sobivanja s Srbi.

V Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji je bil Korošec s svojimi strankarskimi kolegi skoraj toliko časa v opoziciji kot v vladi. Prvemu obdobju do sprejema ustave, ko je

bil občasno celo podpredsednik vlade, je sledilo daljše gretje opozicijskih klopi, ki se je praktično zaključilo šele tik pred uvedbo šestojanuarske diktature. Takrat je Korošcu uspel veliki met, ko je kot Nesrb iz prečanskih dežel najprej postal notranji minister in nato po streljanju v skupščini konec junija 1928 še ministrski predsednik, kar je bil vsaj formalno vrhunec njegove kariere. Dejansko bržkone ne, saj je bil zgolj nekaj stečajni upravitelj Kraljevine SHS, ki jo je pod peto Aleksandro diktature kmalu zamenjala Kraljevina Jugoslavija. Korošec je vztrajal v vladi generala Živkovića še do leta 1931, nakar je sledila "politična zima", kakršne si v Avstriji verjetno ne bi mogel zamisliti, z vrhom v Koroščevi konfinaciji v Vrnjački Banji, Tuzli in na Hvaru. Takrat pridobljena avreola mučenca je vseeno podčrtala njegov položaj voditelja Slovencev, kar je bilo dejstvo, mimo katerega ni mogel niti knez Pavel, ki je bil že sicer precej manj ujet v ozke velikosrbske predstave svojega ubitega bratranca Aleksandra. Jugoslovanska radikalna skupnost, koalicija vodilnih srbskih, muslimanskih in slovenskih grupacij, gotovo ni bila idealna, toda pomenila je vsaj odpravo v predvojni južnoslovanski državi pogostih "libanonskih razmer", ko so Slovence v vsedržavnih organih zastopali predstavniki, ki doma niso imeli večinske podpore. Pod zastavo nove vladajoče stranke je potem Korošec vnovič zasedel mesto notranjega ministra, bil za nekaj časa povišan in sočasno umaknjen na predsedniško mesto v jugoslovanskem senatu ter svojo kariero sklenil kot prosvetni minister. Njegova pomembna zasluga iz tega obdobja je ključno sodelovanje pri oblikovanju sporazuma med Dragišo Cvetkovićem in Vladkom Mačkom, edinega v vsej jugoslovanski zgodovini, ki se je dotaknil gnilega jajca Bosne in Hercegovine in jo razdelil, ko je bilo to morda še mogoče. Ni mogoče z gotovostjo reči, ali bi lahko hrvaška banovina preživela ali pa bi se, kot se je dejansko že Država SHS, razbila ob čereh znatnega deleža srbskega prebivalstva. Prav tako ne bomo nikoli vedeli, ali bi nadaljevanje procesa spreminjanja

ustavne ureditve prineslo ustavno zagotovljeno avtonomijo tudi Slovencem, a nastavki so bili vsekakor pravi, ne glede na to, da so bili enako kot Karlovi oktobrski poskusi reševanja monarhije leta 1918 prepozni ali vsaj spočeti v izrazito neprimernem času.

Na volitvah 1938 je za listo Jugoslovanske radikalne skupnosti nabral kar 78 odstotkov slovenskih glasov, četudi ta rezultat spričo javnega glasovanja in oblastnega pritiska nima tolikšnega sijaja, kot ga imajo uspehi strank pod njegovim vodstvom v pozni habsburški državi ali na volitvah v Kraljevini SHS v dvajsetih letih. Edina resna izzivalka njegovi premoči je bila Pucljeva Samostojna kmetijska stranka leta 1920, a se je ob glasovanju za večino Slovencev nesprejemljivo vidovdansko ustavo izkazala za liberalni privesek in za muho enodnevnico. Kljub bolečemu in velikanskemu minusu na volitvah v ustavodajno skupščino je bil Korošec sočasno tisti, ki je v največji meri pomagal, da so stare elite iz avstrijskega obdobja razen redkih izjem precej neokrnjene prešle v nov državni okvir, kar je odmevalo ob obeh drugih spremembah, tako tisti leta 1945 kot oni po letu 1990. Slaba stran tega je, da je moral tudi Korošec velikokrat zapihati v rog demoniziranja nekdanje matice in sodelovati pri zadrževanju prevelikega izražanja žalosti ob izgubah zaradi velike vojne, do tedaj najhujše nesreče v narodovi zgodovini, ki jo je velika večina Slovencev skupaj z njim prebila na "napačni" strani.

Končno lahko Koroščevo smrt decembra 1940, sredi svetovne vojne vihre in tik preden je ta dosegla in opustošila Jugoslavijo in Slovenijo, mirno razglasimo za eno najbolj tragičnih naključij v slovenski zgodovini. Primerljiva je recimo z opičjim ugrizom, ki je leta 1920 pokončal grškega kralja Aleksandra, pokopal "veliko idejo" in preobrnil tok grške zgodovine. Seveda lahko dvomimo o tem, da bi se prekaljeni politični maček znašel tudi v tako zapletenem položaju, kot je nastal aprila 1941. Nedvomno pa dejstvo, da je ostala vodilna politična sila na Slovenskem v trenutku preizkušnje brez svoje nesporne

avtoritete, ni imelo pozitivnega učinka. Toliko opevani "Koroščevi Slovenci", ki naj bi nadaljevali njegovo delo, se v celotni gledano v spopadanju z domačimi revolucionarji in zunanjimi okoliščinami nikakor niso znašli. Razen tega je brez njega kot usklajevalca interesov toliko različnih katoliških skupin v sami katoliški skupnosti zavezal že prej napovedovani prepad, ki je poglobil nasprotja v državljanskem spopadu.

DEDIŠČINA ANTONA KOROŠČA

Ko razmišljam o obsežni politični dediščini politika in voditelja takšnega formata, seveda nimam namena razglašati Antona Korošča za svetnika ali mu pripisovati atributov, ki jih njegova življenjska in politična pot nista imeli in jih še manj imata za našo sodobnost. Tudi Korošec je bil ujet v svoj čas in okoliščine, na katere ni imel veliko vpliva, a je moral v njihovem okviru delovati.

Tako je nanj nespregledljivo vplivalo domače vzhodnoštajersko zaledje. Že če bi izšel z jugozahoda slovenskega dela Štajerske, bi bile nekatere njegove odločitve bržčas drugačne. Tako pa se je od zgodnje mladosti kalil v krajih, kjer je bil nemški nacionalistični pritisk najhujši, kjer je najbolj grozila ponovitev koroškega scenarija in kjer je verjetno za največ ljudi grozila nevarnost, da se samoumevna vsakdanja raba slovenščine ne bo ujela s pripadnostjo slovenski narodni skupnosti. Seveda erozija slovenstva na Štajerskem še zdaleč ni napredovala kot na južnem Koroškem, a vendar je bila nemška ofenziva prav v Podravju in Slovenskih goricah najopaznejša. Predstavljala je tisti miselni in politični okvir, ki ga Korošec ni mogel odmisлити. Po drugi strani ni sodil na skrajno krilo slovenskih političnih in kulturnih voditeljev s tega konca slovenskega etničnega ozemlja, ki so v razmislekih o ravnotežju med narodnostjo in vero zapluli precej daleč in so ob navijanju za politične povezave s slovanskim jugom gojili celo določene verskopolične utopije, povezane z

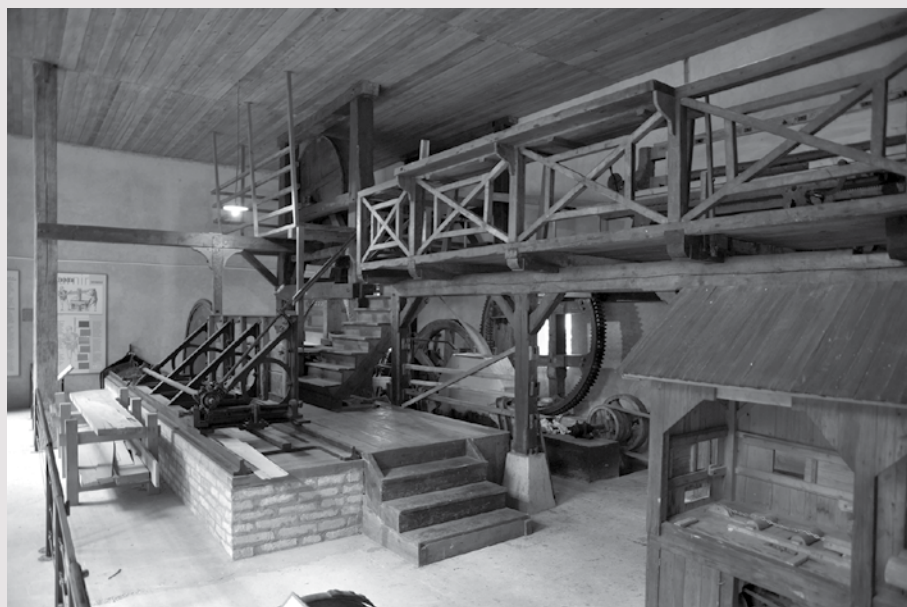
vzhodnim cerkvenim izročilom. Česa takega pri Korošcu ni zaslediti.

A nedvomno je bil med tistimi slovenskimi politikami, ki so se izrecno bali, da bi se Slovenci znašli izolirani v avstrijski polovici Habsburške monarhije, prepuščeni samim sebi in nemški prevladi. Ni veliko znakov, da bi s soborcem Krekom delil idealistične predstave o apriorni sorodnosti in bližini z drugimi južnimi Slovani, ki so del Vseslovenske ljudske stranke posebej preplavile po srbskih uspehih v prvi balkanski vojni. Toda pragmatično se je razmeroma zgodaj opredelil za širok južnoslovanski okvir, ki je vključeval (avstro-ogrske) Srbe in s tem presegel predvojne slovensko-hrvaške kombinacije, skupno vsebino za skoraj vso slovensko politično

elito. Od tega okvira potem ni več odstopal, čeprav si je z unitarističnim pojmovanjem južnoslovanskega kompleksa, kljub temu, da je verjetno res šlo samo za politično strategijo, dejansko zavezal roke. Bil pa je, kot rečeno, mnenja, da zgolj avtonomna slovenska tvorba v okviru Cislajtanijske (h kateri bi bilo sočasno zelo težko priključiti nekatere nesporno slovenske dele, zlasti na Štajerskem in Koroškem, pa tudi v Primorju) pod nemškim vodstvom dolgoročno ne bi mogla obstati. K temu so ga gotovo napeljali tudi brutalni ekscesi vojaškega absolutizma v prvem letu vojne, ki so na Koroškem in Štajerskem divjali mnogo bolj kot na Kranjskem in ki so zlasti močno udarili po tamkajšnji duhovščini. Že omenjena neprožnost vladajočih elit v

Tehniški muzej Slovenije, ki se nahaja v nekdanjem kartuzijanskem samostanu v Bistri pri Vrhniki, ima pomembno mesto med muzeji na Slovenskem, saj je njegovo poslanstvo zbiranje, ohranjanje in posredovanje slovenske tehniške dediščine.

Foto: Janez Oblonšek

obeh delih monarhije, cesarjeva neodločnost in "nemški kurz" so dodali svoje. Lahko se sicer strinjamo z Vasilijem Melikom, da bi bil Korošec o nadaljevanju povezanosti s Habsburžani pripravljen razmisliti celo še po Wilsonovem odgovoru konec oktobra 1918, če bi bil ta drugačen in bi navijal za ohranitev podonavske skupnosti. Povedno je, da je cesar Karel še v začetku novembra 1918 Korošča skupaj z Jegličem štel za dinastiji zvestega človeka.

Igranje na široko južnoslovansko karto je ne glede na to ostalo stalnica Koroščeve politične usmeritve do smrti. V tem je danes vsaj tistim med nami, ki dojemamo slovenski zasuk na Balkan po veliki vojni zgolj za nekaj začasnega in za stranpot (morda sicer za stranpot, ki se ji ni dalo izogniti), nekoliko tuj. Preseneča hkrati precejšnja mera naivnosti, s katero je v zadnjih dneh stare monarhije pričakoval novo državo. Izkazalo se je namreč, da je imel cesar Karel prav z obema glavnima pomislekoma, s katerima je Korošču postregel v obupnem poskusu, da bi ga obdržal znotraj habsburškega okvirja, še na znameniti avdienci 11. ali 12. oktobra 1918. Za težavno se je izkazalo sobivanje s pravoslavnimi Srbi, o katerih so Slovenci zelo malo vedeli, oziroma v državi, ki je dajala pravoslavju celo prednost, in hrvaško-srbska idila, če je sploh kdaj bila, se je izkazala za izredno kratkotrajno. Kot že omenjeno, je Korošec doživel polom že ob prvem trku s politično kulturo novih sodržavljancev z jugovzhoda. Pozneje je resda najbolj od vseh prečanskih politikov v kraljevini dojel zakonitosti delanja politike v novih razmerah.

Zdi se, da prehod bolj ali manj monolitno katoliških slovenskih dežel v državni okvir, kjer je imela privilegiran položaj druga, pravoslavna vera, pri nas še ni bil deležen dovolj globokega pretresa. Na zunaj se namreč ni veliko spremenilo, kaj šele, da bi katoliško skupnost čakali pogromi kot po prelomu leta 1945 (in v nemški okupacijski coni pravzaprav že 1941). Zato je opazovalcem tudi ušlo, da je bližnje srečanje s pravoslavjem odločilno načelo še vse do konca

Habsburške monarhije prejkone ohranjeno samoumevnost pripadnosti Slovencev katolištvu. Čeprav je nadalje pravoslavno izročilo katoliškemu teološko in liturgično izjemno blizu, se je za novo južnoslovansko državno tvorbo za pomembnejšo izkazala bistvena razlika v cerkvenopolitičnih predstavah. Z državo zlizana vzhodna različica krščanstva na nacionalni osnovi je bila postavljana za zgled in protiutež "nazadnjaški" univerzalni zahodni s sedežem v tujem Rimu. Ne čisto pričakovano je prišlo v Kraljevini SHS do preslikave kulturnobojne osi med protestantskim severom in katoliškim jugom iz Bismarckove Nemčije, samo da je tokrat, tudi za mnoge Slovence, veljalo "ex Oriente lux". S takim razvojem doktor teologije Korošec bodisi ni računal, ker je pravoslavje še sam premalo poznal, bodisi ga je podcenjeval. Vsekakor pa marsikateri slovensko govoreči kmet na južnem Koroškem ni verjel zatrtju generalnega vikarja Matija Randla in drugih duhovnikov, češ da so razlike med katolištvom in pravoslavjem zanemarljive, in je tudi zaradi tega oddal glas za monolitno katoliško Avstrijo. Lahko zapišem še, da so katoliški politični voditelji po vsem videzu podcenili protikatoliški sentiment pri srbskih pravoslavcih, kar danes ponavljajo navdušenci nad ruskim pravoslavjem kot domnevnim virom duhovnega preporoda Evrope.

Korošec je, vsaj v pogovorih s cesarjem, kot rečeno, podcenjeval tudi razsežnost hrvaško-srbskih nesoglasij. Ta so že kmalu izbruhnili, saj je vsaj po vidovdanski ustavi postalo jasno, da so se Hrvatje namesto v nekakšnem hrvaško-srbskem dualizmu znašli, za razliko od Slovencev, celo v ustavnopravno slabšem položaju od tistega, kot so ga imeli v okviru dežel svetostefanske krone. Kljub temu je treba verjetno za modro razglasiti Koroščevo načelno odločitev, da s Hrvati in njihovim nepredvidljivim voditeljem Stjepanom Radićem ne oblikuje trajne skupne fronte. Seveda mu po drugi strani ni preveč uspel projekt širjenja s svojo povezane katoliške stranke v hrvaške dele države, saj je

Hrvaška ljudska stranka (HPS) v primerjavi z Radićevimi ostala obrobna politična sila. Zaradi svojega zadržanega odnosa do hrvaških zahtev Korošec nasploh med Hrvati ni bil prijubljen, zelo pa naj bi ga prizadela graja hrvaških škofov, češ da kot del vladne večine in hkrati katoliški duhovnik ni dovolj storil za ratifikacijo konkordata, ob razpravi o kateri so priplaval na površje vsi pravoslavni pomisleki zoper katolištvo. Kljub temu je potem ravno Korošec bistveno pripomogel k široki hrvaški avtonomiji, kajpak z mislijo na podobno rešitev za slovenski del kraljevine, in tako po svoje odprl pot za sodelovanje med Kulovcem in Mačkom. Slednje je bilo zaradi preselitve svetovne vojne na jugoslovansko ozemlje in Kulovčeve nenadne in za slovenski razvoj ravno tako tragične smrti kratkotrajno.

Omeniti je potrebno še en izredno negativen vidik vstopa v novo južnoslovansko državo, ki ga ne Korošec ne liberalci verjetno niso predvideli. Morda so nanj vplivali slabi spomini na dejanski ali domnevni Šusteršičev absolutizem in monopolni položaj SLS na Kranjskem po letu 1908, ampak po vidovdanski ureditvi je vsekakor postalo mogoče, da Slovence, kakor omenjeno, v Beogradu zastopajo politiki, ki doma niso imeli večinske zaslombe. Omenjeno je pospeševalo kulturni boj v Sloveniji, še bolj pa ga je netila odločitev liberalnih grupacij, da se na žive in mrtve oklenejo unitarizma, celo v različici Svetozarja Pribičevića, ki je bil ne glede na svojo oportunistično preteklost v Hrvaško-srbski koaliciji glavna nočna mora slovenskih katoličanov v dvajsetih letih. Res je, da so določeni nastavki za unitaristično usmeritev obstajali že v zadnjih letih habsburške države, toda v njej lahko prej gledamo strateško usmeritev, ki naj bi preprečila absolutno prevlado katoliškega tabora v ožji domovini. Korošec se je tudi moral prepričati, da mu v času neposrečenega Aleksandrovega vladanja, glede katerega so nezaslužene skoraj vse po njegovi tragični smrti izrečene pohvale, niti,

ko sedi v Beogradu, ne uspe preprečiti za bazo v Sloveniji posebej bolečih ukrepov, kakršna je bila razpustitev Orla. Šele po nastopu kraljevega namestništva in kneza Pavla so se zadeve bistveno popravile.

Ne oziraje se na trda opozicijska leta je Korošču uspelo ohraniti in nadgraditi položaj slovenske katoliške stranke kot prave (in edine resnične) "ljudske" stranke na Slovenskem v zgodovini. Preživel je hladni tuš volitev 1920, ko sta SLS zapustili praktično dve petini volivcev, in z načelno držo do centralistične ustave na pogorišču samostojnih kmetijcev približno obnovil strankino moč iz predvojnih časov. Na trojih volitvah zaporedoma je vknjižil skoraj tripetinsko podporo, kar je zaradi volilnega sistema vsakokrat pomenilo okoli štiri petine slovenskih predstavnikov v beograjski skupščini. Moč uradno prepovedane SLS je težje oceniti, vendar skromna udeležba na volitvah 1931 in 1935, ko strankini člani niso kandidirali, navsezadnje tudi premočna zmaga JRZ tri leta kasneje kažejo, da so Korošča upravičeno šteli za voditelja Slovencev. Svoj tovrstni položaj je izpričal s t. i. Slovensko deklaracijo leta 1932, ki se po vsebini lahko meri z Majniško.

Kot najpomembnejšo potezo njegovega vodenja stranke, ki je lahko še zdaj navdihujoča, lahko omenim njegov posluh za raznolikost katoliškega političnega gibanja na Slovenskem. Nedvomno se ga je v dolgih triindvajsetih letih načelovanja stranki prijala prenekatera avtoritarna poteza, česar mu nasprotniki niso pozabili očitati. Toda zavedal se je, da je položaj katoliške stranke kot resnično široke ljudske politične skupine odvisen od težavnega vzdrževanja ravnotežja med katoliško-konservativno in krščansko-socialno komponento. Ravno zaradi tega je njegova odsotnost ob začetku vojne na Slovenskem zapustila še toliko večjo, da, usodno praznino. Žal je ta praznina enako kot njegova spretna politika skozi dolga tri desetletja trajen del Koroščeve dediščine.